

Zapadlo slunce za RKZ?

Petr Motýl

Rukopis Královédvorský a Zelenohorský. Transkripce původních textů, překlady Václava Hanky a Kamila Bednáře. Edice Česká knižnice, Host, Brno 2010

Úvodem je třeba říci, že Rukopisy Královédvorský a Zelenohorský sice patří jako titul k všeobecně známým položkám české literární historie, ale že jejich text je znám jen velmi úzkému okruhu čtenářů, jehož rozšíření není pravděpodobné. Snad RKZ budou nadále zkoumat studenti bohemistiky, kteří o nich napíší seminární práce, jistě budou i v budoucnu předmětem bádání na úrovni titulů doktorandských, doktorských a vyšších. Z hlediska čtenáře, a to i vzdělaného a zajímavějšího se o krásnou literaturu, ale jde o literární památku, která už dávno zapadla za jeho obzor. O RKZ se samozřejmě v obecné rovině velmi dobře ví, nicméně ono vědění se týká vědomí o falzu. Text sám se z obecného povědomí, do něhož vstoupil na počátku devatenáctého století, postupně vytratil během století dvacátého. Současné vydání RKZ je doplněno bohatým výčtem objektivizujících důvodů, které dokládají, proč k tomu došlo. Rozsáhlý doprovodný text se ostatně zabývá doslova vším možným týkajícím se RKZ. Jedné věci se ale víceméně vyhýbá, totiž hodnocení RKZ jako poezie, ač jistěže uvádí „fakta“, tedy mnohá díla, která RKZ inspirovaly či kterými byly inspirovány. V doslovu se tak obchází významná, ač těžko nějak objektivně doložitelná skutečnost, kterou je, že kdyby Hankův literární talent (který autor falza nepochybně měl) byl býval srovnatelný s Máchou, Erbenem, Němcovou – či se svými současníky, zřejmě ne tak geniálními, nicméně Múzami nesporně obdařenými Kolářem či Čelakovským –, mohlo být všechno jinak. Exemplárním a v této souvislosti notoricky uváděným příkladem je Skot James MacPherson a jeho Ossian.

Současné vydání v České knižnici nakladatelství Host uvádí jak původní „nalezený“ text RKZ, tak jeho dobový básnický překlad z ruky Václava Hanky a dále novodobý překlad Kamila Bednáře. Jako by si RKZ zcela zákonitě našly v druhé polovině dvacátého „svého“ překladatele do moderní češtiny. Nestal se jím například František Hrubín, tedy autor s výjimečným citem pro „bájně“ předlohy, ale Kamil Bednář, který se jistě převodu RKZ věnoval pečlivě a upřímně, nicméně je básníkem v zásadě dobovým, bez oné jistěže objektivně nedefinovatelné „božské jiskry“, která ovšem zřejmě povětšinou scházela už Václavu Hankovi.

Mytické Hankovy postavy Záboj, Zbyhoň či Jaroslav ze Šternberka už dnes něco říkají jen znalcům problematiky, v devatenáctém století tomu ovšem bylo jinak a jakési obecné povědomí, jaké dnes má veřejnost o Bivojovi či Horymírovi, tehdy zahrnovalo i Hankovy hrdiny. Z různých důvodů se toto povědomí vytrátilo a RKZ, které se o ně v současnosti nemohou opřít, se dostávají pro čtenáře do obtížné situace a jaksi plavou ve vzduchoprázdnu. Jako by v řadě míst RKZ stály před čtoucím příběhy nějakého jiného národa než českého...

Spory o pravost RKZ a posléze jejich odsunutí z národního panteonu pak vzbuzují dojem, že Hanka (který jistě nebyl géniem), byl snad ještě horším básníkem, než ve skutečnosti byl. A přitom nejméně Hankův příběh o Jaroslavu ze Šternberka je nesporně působivý jak v dramatickém popisu bitvy s Tatary, tak v úvodu k tomuto dramatu, v němž je za příčinu vpádu východních hord do Ruska a posléze až na Moravu označena zvědavost Kublaj-chánovy dcery podivující se, že na Západě žijí také civilizovaní lidé, a vydávající se o tom přesvědčit, což ovšem skončí jejím přepadením a zabitím. Zde je Václav Hanka určitě básníkem, v celku RKZ si ovšem vzal břemeno nad své síly, když se poměřil s příliš mnoha úkoly najednou. Kromě jiného se v oblasti literární pokusil promluvit hned za několik anonymních autorů z počátků českých

dějín a pustil se jak do epiky, tak do lyriky. Svůj talent Hanka rozdrobil či nechal překrýt jinými, neliterárními ambicemi. Ale třeba lyrickou báseň Růže by mohl podepsat Ivan Wernisch, přinejmenším jako jeden ze svých „překradů“: „(...) Večer jsem dlouho seděla / až kohouti zpívali, / nic dočkati nemohla, / třísky, loučky spálila. / Usnu a zdá se mi ve snu / jako mně ubohé / na pravé ruce z prstu / svlekl se drahý prstének, / smekl se drahý kamének; / kamének jsem nenašla / milého nedočkala!“ Takto překládá „nalezený“ rukopis Václav Hanka na počátku devatenáctého století a je – pokud jde o tyto konkrétní verše – básničtější a modernější než Kamil Bednář překládající po polovině století dvacátého.

Epické a k mytickým postavám české historie se vztahující části RKZ se ovšem čtou obtížněji než lyrika, především pro tlustou vrstvu nánosů, kterou původní Hankův text překryly spory kolem něj. Odmyslet si je, to je ovšem stěží možné, zvláště, když jsou stále znovu zdůrazňovány současnými autory. Což je rovněž pečlivě zdokumentováno v rozsáhlém doslovu, kde najdeme zmínku o výsměšné a ušklibající se mystifikaci Miloše Urbana i vzdálenější a laskavější ohlas cimrmanovský. Upozorněno je tu i na inscenaci z roku 2008 režisérky Evy Tálské v brněnské Huse na provázku. Představení jsem navštívil v Praze v rámci divadelního festivalu zaměřeného především na mladší publikum – režisérka se v něm vztahuje ne ke sporu, ale k samotnému textu, a to ve zcela vážném scénickém pojetí. Podle mého názoru šlo o výborné představení, ale dané publikum jím bylo upřímně zaskočeno, dá se říci „koukalo jak zjara“ a tento přístup k textu jim konkrétně neznámému (ovšem známému jim jako proslulé falzum) naprosto odmítlo. Vlastenectví Hankova typu, patetické a protiněmecké, se dnešní době jaksi příčí. A síla Hankovy poezie není evidentně taková, aby přes uplynulé století oslovila. Čímž se vracím k začátku recenze a Máchovi a MacPhersonovi.

Myslím, že mladou generaci, které je Česká knižnice především určena, neboť jde o edici zaměřenou hlavně na dostupná nová vydání známých textů, knížka oslovit nemůže. Nejmladší čtenáři se k ní ovšem dostanou – jako k součásti povinné školní četby. Obávám se ale, že vlastní text RKZ jimi bude odmítnut stejně jako zmíněné divadelní představení, které z hlediska mladé generace, když už nebylo přijato, jistě alespoň splnilo funkci osvěty – je velmi pravděpodobné, že během svého uvádění na scéně mělo více diváků, než kolik mohou mít nově vydané RKZ skutečných čtenářů. RKZ se „propadly v dějinách“ a zřejmě odsud pro ně není návratu, s tím už nikdo mnoho nenadělá. Ale mohl by se alespoň pokusit (jako se pokusila ona inscenace v Huse na provázku). Tato knížka z nakladatelství Host rozhodně nesměřuje ke čtenáři, nýbrž se jaksi uspokojuje sama sebou. Zpracovat referát z obsáhlého doslovu je možné snadno, zpracovat se k básnické hodnotě Hankova textu je ale právě vzhledem k přebujelé paraliteratuře (která zdůrazňuje spor, ne text) velmi obtížné, toto vydání RKZ čtenáři spíše klade překážky. Sporné je i zařazení překladu Kamila Bednáře – překlady stárnou obvykle rychleji než originály a Bednářův ve své době jistě zajímavý převod z Hankovy staročeštiny je dnes už především součástí literární historie, nikoliv přiblížením textu RKZ současnému čtenáři.

U takovýchto edičních počinů se obvykle na závěr konstatuje, že jsou přes případné výhrady každopádně záslužné. Ale je tomu v tomto případě skutečně tak? Totiž ti, kdo se tématem RKZ zabývají, vše, co knížka přináší, znají. Odborné literatury o RKZ je k dispozici dost. A zatížení tohoto čtenářského vydání množstvím odborného textu je opravdu neúnosné. Na přebalu se píše o RKZ jako o dílech, „na nichž už dnes neceníme »starobylost«, ale krásu básnického jazyka“. Opravdu? To by ovšem knížka musela vypadat jinak a zaměřit se na RKZ jako na literární dílo, které je určeno především k četbě a estetickému zážitku z ní. Tak, jak knížka dopadla, ale poezii RKZ prokazuje medvědí službu.